

ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЕЛЕМЕНТІВ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ

STUDY OF THE KEY ELEMENTS OF THE PROCESS OF FORMATION AND REALISATION OF THE BANK'S BORROWERS' CREDITWORTHINESS

Науменко Н.Ю.

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри підприємництва, організації виробництва
та теоретичної і прикладної економіки,
Державний вищий навчальний заклад
"Український державний хіміко-технологічний університет"

Писарькова В.Р.

асистент кафедри підприємництва, організації виробництва
та теоретичної і прикладної економіки,
Державний вищий навчальний заклад
"Український державний хіміко-технологічний університет"

Овчаренко О.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного маркетингу,
Університет імені Альфреда Нобеля

Naumenko Nataliia, Pysarkova Valeriia

Ukrainian State University of Chemical Technology

Ovcharenko Olha

Alfred Nobel University

В роботі розглядаються питання, пов'язані з дослідженням підходів до оцінки кредитоспроможності позичальників банку. Проведено аналіз різних поглядів науковців та виділено головні складові поняття «кредитоспроможність», які комплексно розкривають зміст поняття та його основні характеристики, як відносно фізичних, так і юридичних осіб. Запропоновано структуру оцінки кредитоспроможності клієнтів на основі світової та вітчизняної практики, яка включає дві складові: критерії кредитоспроможності клієнта та способи оцінки кредитоспроможності клієнта. На основі проведеного порівняльного аналізу основних десяти зарубіжних моделей оцінки кредитоспроможності позичальників зроблено висновок, що показники «репутація позичальника» та «можливість погашення кредиту» наявні у більшій кількості моделей. Розглянуто зарубіжні та вітчизняні методики оцінки кредитоспроможності позичальника, та зроблено висновок про те, що вони мають як спільні, так і відмінні риси, але серед них немає єдиної ідеальної методики, яка б підійшла до більшої кількості банківських установ. Показано, що існує необхідність в відборі інструментів, які будуть відображати ризики потенційних втрат. При визначенні оптимальної системи оцінки кредитоспроможності позичальника, банк зменшує ризики неповернення кредитів, а в майбутньому, банкрутства установи. Визначено, що методи, які застосовуються в практиці вітчизняних банків загалом оцінюють фінансові показники, але спостерігається прогалина з використанням якісних характеристик при оцінці діяльності позичальника, що не мають кількісного вираження, саме які детально розглядаються в зарубіжних методиках оцінки кредитоспроможності постачальника. Для здійснення такої оцінки банківським установам потрібно звертати увагу на аналіз зовнішнього середовища, який допоможе в визначенні кредитних ризиків. Саме об'єднання якісних показників з кількісними допоможе банкам провести комплексний багатofакторний аналіз та мінімізувати кредитний ризик. Тому, на основі рекомендацій Національного банку України, кожна банківська установа має вибрати для себе прийнятну методику або

систему аналізу і оцінки кредитоспроможності з метою правильності цієї оцінки. Зроблено висновок про те, що на сьогодні не існує єдиної методики для оцінки кредитоспроможності позичальників.

Ключові слова: кредитоспроможність, позичальник, оцінка кредитоспроможності, критерії кредитоспроможності, моделі оцінки кредитоспроможності.

The article considers issues related to the analysis of approaches to assessing the creditworthiness of bank borrowers. The article analyses various views of scientists and allocates main components of the concept of "creditworthiness", which comprehensively reveal the content of the concept and its main characteristics, both in relation to individuals and legal entities. The article offers a structure of assessment of creditworthiness of clients on the basis of the world and domestic practice, which includes two components: criteria of creditworthiness of a client and methods of assessment of creditworthiness of a client. Based on a comparative analysis of the main 10 foreign models for assessing the creditworthiness of borrowers, it is concluded that the indicators of "borrower's reputation" and "ability to repay the loan" are present in a larger number of models. The article considers foreign and domestic methods of assessing the borrower's creditworthiness and concludes that they have both common and distinctive features, but there is no single ideal method among them that would be suitable for a larger number of banking institutions. It is shown that there is a need to select instruments that will reflect the risks of potential losses. By determining the optimal system for assessing the borrower's creditworthiness, the bank reduces the risks of loan default and, in the future, bankruptcy of the institution. It is determined that the methods used in the practice of domestic banks generally assess financial indicators, but there is a gap in the use of qualitative characteristics in assessing the borrower's activities that do not have a quantitative expression, which are considered in detail in foreign methods for assessing the creditworthiness of a supplier. To make such an assessment, banking institutions need to pay attention to the analysis of the external environment, which will help in determining credit risks. It is the combination of qualitative and quantitative indicators that will help banks conduct a comprehensive multifactorial analysis and minimise credit risk. Therefore, based on the recommendations of the National Bank of Ukraine, each banking institution should choose an acceptable methodology or system for analysing and assessing creditworthiness in order to ensure the correctness of this assessment. It is concluded that there is currently no single methodology for assessing the creditworthiness of borrowers.

Keywords: creditworthiness, borrower, creditworthiness assessment, creditworthiness criteria, creditworthiness assessment models.

Постановка проблеми. Кредити банків є основою для забезпечення безперервної господарської та операційної діяльності. Оцінка кредитоспроможності позичальників – важлива складова банківської діяльності. В наш час спостерігається посилення міжбанківська конкуренція за лідерські позиції та вигідних кредитоспроможних клієнтів. Цей аспект в діяльності кожного банку спонукає його керівництво та спеціальні відділи вдосконалювати механізм оцінки кредитоспроможності позичальників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика цікава багатьом зарубіжним і вітчизняним вченим, фахівцям у сфері моделювання та оцінки кредитоспроможності позичальників. Серед вітчизняних вчених слід відзначити праці: Вітлінського В.В., Дзюблюка О.В., Клебанової Т.С., Масленченкова Ю.С., Матвійчука А.В., Михайлюка Р.В., Науменкова С.В., Пернарівс О.В., Савлука М.І. та ін. Серед зарубіжних вчених виділяються дослідження: Бріггема Е., Гапенські Л., Лі В.О., Тена В.В., Роуз П.С., Сінкі Дж.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Огляд матеріалів різних досліджень та публікацій показує, що запропоновано досить багато різних методичних підходів в науковій літературі, але в практичній діяльності єдиної системи для оцінки кредитоспроможності позичальників не існує, це спонукає банки розробляти методики, враховуючи

методичні рекомендації Національного банку України, на базі показників від діяльності установи, необхідної інформації про позичальників тощо, яка буде вигідною для конкретного банку.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в аналізі ключових елементів кредитоспроможності позичальника і врахуванні їх у вітчизняних та зарубіжних існуючих методиках оцінки кредитоспроможності позичальників банків для забезпечення їх безперервної господарської та операційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кредитна політика банку представляє собою ключовий елемент в ефективній діяльності функціонування банку. Враховуючи, що в сучасних умовах успішна діяльність банків дуже сильно пов'язана з можливими ризиками, зокрема, кредитними, з'являється необхідність формування та побудови механізму з мінімізації та ефективною протидією таких ризиків. Саме кредитна політика є необхідною складовою для розробки нормативних актів, положень банку та інших елементів для регламенту діяльності банків на кредитному ринку.

В сучасній літературі та нормативних актах зустрічаються різні підходи до визначення сутності категорії «кредитоспроможність» (табл. 1).

Аналіз існуючих підходів до визначення кредитоспроможності допоміг виявити відсутність у більшості підходів виділення суб'єктів

Таблиця 1

Підходи до розуміння змісту категорії «кредитоспроможність»

№	Автор(и)	Зміст поняття
1	Астаф'єва К.О. [1]	Сукупність правової та фінансової характеристики, яка має вираження у фінансових та не фінансових показниках, дозволяє оцінювання його можливість у довгостроковій перспективі повністю і в строк розрахуватися із борговими зобов'язаннями.
2	Блек Дж., Хашимзаде Н., Майлз Г. [2]	Кредитоспроможність – судження потенційного кредитора про збереження кредиту, виданого позичальникові.
3	Виговський В.Г. [3]	Кредитоспроможність – спроможність позичальника розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями перед банком у повному обсязі та у визначений строк грошовими коштами, що генеруються підприємством
4	Гуп Б. [4]	Кредитоспроможність – характеристика позичальника, яка відображає його фінансовий стан і здатність погашати кредит за рахунок майбутніх доходів або реалізації належних йому активів
5	Гуцал І.С. [5]	Система організаційно-управлінських заходів забезпечення діяльності з видачі кредиту із визначенням функцій та конкретних дій працівників банку, відповідальних за проведення кредитних операцій.
6	Дякова Р.С. [6]	Кредитоспроможність – це сукупність фінансових і матеріальних можливостей одержати і сплатити кредит в установленний термін й у повній сумі.
7	Каплінська А., Тваронавіцієне М. [7]	Кредитоспроможність – юридична та фінансова спроможність позичальника залучати кредитні активи, а також готовність та здатність за умов невизначеності та конкретних галузевих, регіональних й індивідуальних особливостей повернення отриманого кредиту (з відсотками) у строк, зазначений у договорі, за умови, що все буде повернуто з доданої вартості кредитних грошей.
8	Кузьменко Д. [8]	Кредитоспроможність – комплексна та динамічна оцінка кредитором передумов та характеристик щодо здатності та ймовірного бажання кредитора виконувати зобов'язання, які будуть або вже зафіксовані в кредитній угоді.
9	Лагутін В.Д. [9]	Кредитна політика в розрізі стратегії включає пріоритети, принципи та цілі окремого банку на кредитному ринку, а стосовно тактики – фінансовий та інший інструментарій, що використовується даним банком для реалізації його цілей при здійсненні кредитних угод, правила їх здійснення, регламент організації кредитного процесу.
10	Ляхтіонова Л.А. [10]	Кредитоспроможність – такий фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно його повернути.
11	Прянишникова М.В. [11]	Кредитоспроможність – наявність у позичальника передумов для проведення кредитної операції і його здатність за конкретних умов кредитування розрахуватися за борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, які генеруються у ході звичайної діяльності, у повному обсязі та у визначений кредитним договором термін.
12	Сенкве Б., Гакубія І. [12]	Кредитоспроможність – міра здатності потенційного позичальника прийняти та погасити зобов'язання протягом узгодженого терміну.

процесу кредитування. Науковці найчастіше зводять це до того, що кредитоспроможність можна розглядати тільки як функціонування від юридичної особи. Зрозуміло, що всі науковці розглядають кредитоспроможність нерозривно з процесом кредитування, але на наступному етапі думки розходяться: деякі автори розглядають кредитоспроможність через позичальника, інші – з позиції кредиторів. Враховуючи існуючі критерії, потрібно відокремлювати поняття

кредитоспроможності позичальника юридичної та фізичної особи.

На наш погляд, кредитоспроможність потрібно розглядати комплексно, описуючи взаємодію кредитора та позичальника на основі кредитного договору, тобто враховуючи обидві сторони процесу кредитування. Проаналізувавши існуючі підходи до розуміння категорії «кредитоспроможність» та шляхом зведення, отримуємо комплексну характеристику поняття (рис. 1).

Представлена на рис. 1 структура категорії «конкурентоспроможність» комплексно розкриває зміст поняття та його основні характеристики, як відносно фізичних, так і юридичних осіб.

Одним з найважливіших елементів методики аналізу кредитоспроможності позичальника є його інформаційна база. Особливість формування та використання бази даних для аналізу кредитоспроможності полягає в тому, що без неї неможливо ефективно оцінити рівень ризику майбутніх фінансових вкладень кредитних ресурсів у той чи інший господарюючий суб'єкт.

На рисунку 2 наведено структуру оцінки кредитоспроможності клієнтів на основі світової та вітчизняної практики. Оцінка кредитоспроможності включає дві складові: критерії кредитоспроможності клієнта, способи оцінки кредитоспроможності клієнта.

Характер клієнта передбачає репутацію клієнта як юридичної особи, рівень відповідальності, ставлення до кредиту, відповідність мети кредиту відносно кредитної політики банку.

Умови, в яких здійснюються кредитні операції визначають зовнішні ризики банків на

момент видання кредиту (економічна ситуація на макро-, мікро- та мезорівні).

Забезпечення кредиту передбачає вартість активів позичальника та вторинне джерело погашення боргу, що відображається у кредитному договорі. У разі якщо співвідношення вартості активів та боргових зобов'язань має значення для погашення кредиту при оголошенні позичальника банкрутом – вторинне джерело гарантує виконання позичальником його зобов'язань.

Відповідність характеру кредиту стандартам банку та органам нагляду передбачає контроль, тобто законодавчу основу діяльності позичальника.

Для такого критерію кредитоспроможності як капітал виділяють найважливіші два аспекти оцінки: достатність капіталу (розглядається на основі вимог до мінімального рівня капіталу та коефіцієнтів фінансового левериджу); ступінь вкладення власного капіталу в операцію, що кредитується (свідчить про розподіл ризику між банком і позичальником).

Фінансові можливості передбачають здатність клієнта заробляти кошти на погашення боргу

Рис. 1. Головні складові поняття «кредитоспроможність»

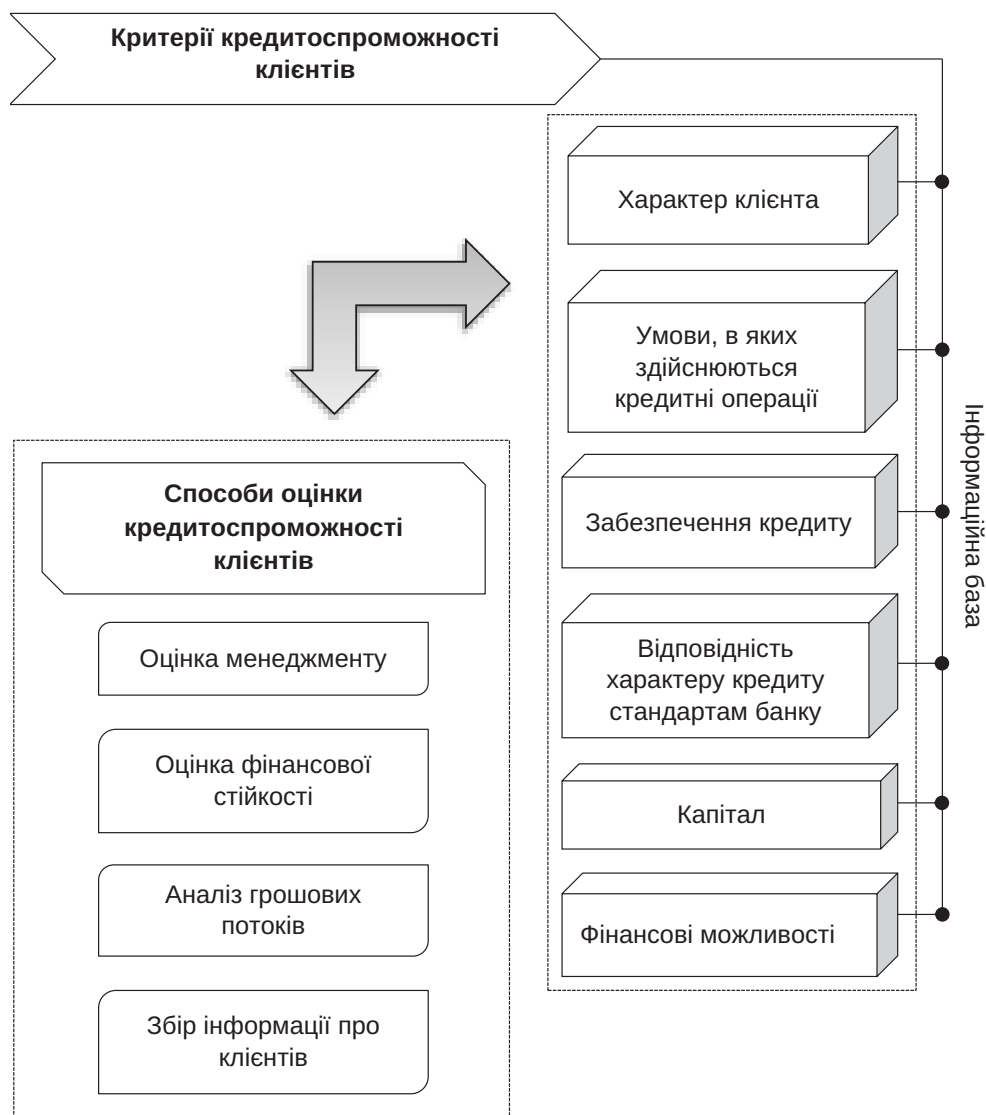

Рис. 2. Оцінка кредитоспроможності клієнтів

перед банком. Фінансові можливості визначаються ліквідністю балансу, прибутковістю діяльності позичальника, його грошовими потоками.

Специфіка оцінки кредитоспроможності юридичних та фізичних осіб, великих, середніх та дрібних клієнтів визначає комбінацію застосовуваних способів оцінки. Оцінка кредитоспроможності великих та середніх підприємств базується на даних балансу, звіту про прибутки та збитки, кредитній заявці, інформації про історію клієнта та його менеджерів. Як методи оцінки кредитоспроможності використовуються система фінансових коефіцієнтів, аналіз грошового потоку, ділового ризику та менеджменту.

У банківській практиці як вітчизняній, так і зарубіжній, оцінка кредитоспроможності позичальників відбувається за допомогою сукупності критеріїв.

У методиках зарубіжних фахівців під час аналізу кредитоспроможності враховуються чотири групи факторів (рис. 3).

В зарубіжній практиці в одну групу виділяють цілі та терміни фінансування, зрозуміло, що аналіз кредитів залежно від зазначених цілей буде відрізнятися. Окремою групою виділено аналіз джерел погашення кредиту. Якісний аналіз ризиків передбачає проведення комплексного аналізу діяльності позичальника, враховуючи аналіз галузі, конкурентоспроможність, операційну ефективність тощо. Останньою групою підходу – є фінансовий аналіз, який проводиться на основі фінансової звітності та аналізу грошових потоків компанії, а також іншої доступної інформації з метою визначення «боргової можливості», тобто можливості отримати і обслуговувати кредит.

У західних комерційних банках схвалення кредитів відбувається за одним із двох методів:

- комітетним;
- послідовного схвалення.

Комітетний спосіб схвалення кредитів передбачає створення комітету, у склад якого

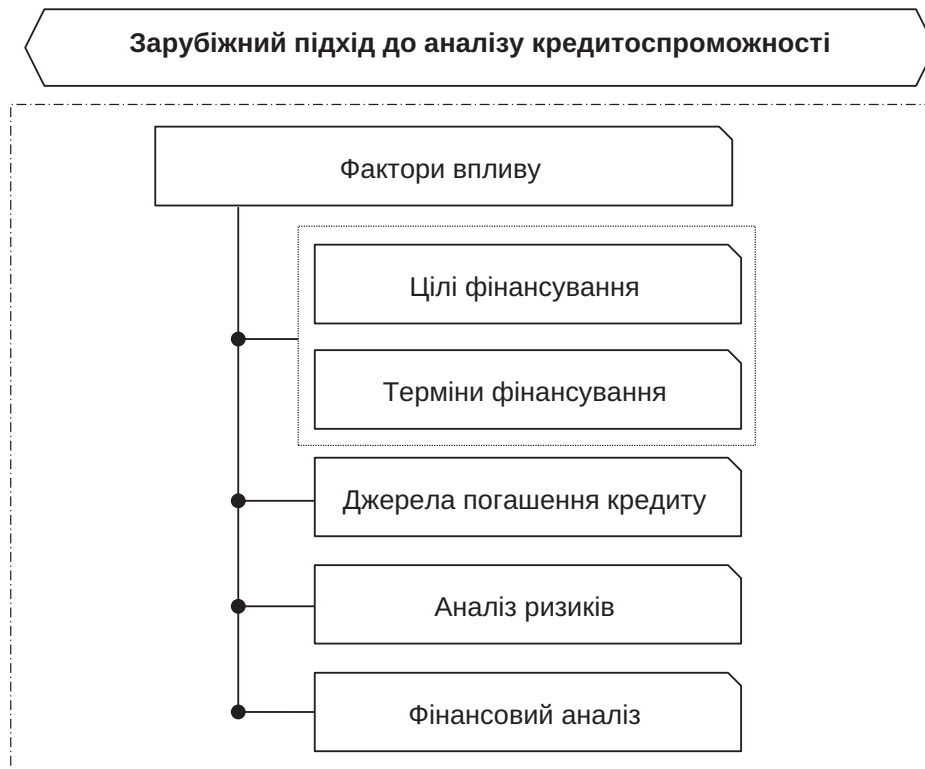

Рис. 3. Зарубіжний підхід до аналізу кредитоспроможності

входять керівники банку та кредитного відділу. На думку прихильників цього методу, його використання забезпечує високий компетентний рівень прийняття рішення щодо надання кредиту. Це відбувається через використання глибокого досвіду та інформації членів комітету, але через велику кількість заяв, слабкою стороною такого методу можна назвати відсутність достатнього часу на обговорення та розгляд кожної заявки.

Метод послідовного схвалення передбачає схвалення кредиту по ланцюжку – через співробітників, які мають право на схвалення кредиту. Такий метод дозволяє перевіряти кредитоспроможність позичальника у встановлений послідовності та на основі отриманого результату приймати рішення. Найчастіше фахівці висловлюють думку, що ступінь відповідальності при застосуванні другого методу вище, ніж при впровадженні комітетної системи.

В сучасних умовах для оцінки кредитоспроможності позичальника найчастіше застосовують комплексні моделі на основі експертного оцінювання: CAMPARI, PARSER, 6C та ін. представлені на рис. 4.

На рисунку 4 наведено не всі існуючі методики до оцінки кредитоспроможності позичальника, але саме ці методи аналізу розглядають якісні характеристики потенційного позичальника банку. Саме за допомогою комплексних моделей оцінки кредитоспроможності можна проаналізувати спектр якісних характеристик позичальника.

Звертаючи увагу на зарубіжний досвід, серед банків США часто зустрічається практичне впровадження методики «CAMPARI», яка передбачає аналіз даних заявки та на її основі визначає важливі фактори, які характеризують діяльність позичальника. В свою чергу, застосування правила 6C при визначенні кредитоспроможності банків США включає в себе шість характеристик, де (1C) – репутація або характер позичальника розглядається через оцінку кредитної історії, отримання інформації щодо цілей отримання кредиту, досвіду клієнта щодо прогнозів; (2C) – здатність капіталу, яка зводиться до визначення та розрахунку фінансових коефіцієнтів з метою отримання інформації щодо ліквідності, прибутковості, достатності власних коштів, величини грошових потоків; (3C) містить опис історії становлення юридичного статусу, виробленої продукції, ключових постачальників та споживачів; (4C) – контроль, який забезпечує відповідність до нормативної та законодавчої баз діяльності, стандартів банку; (5C) – категорія забезпечення кредиту, яка звертає увагу на термін служби, стан активів позичальника з метою впевненості щодо повернення кредиту; (6C) – загальні економічні умови або умови діяльності передбачають прогнозну оцінку на конкретному рівні (макро-, мезо-, мікро-) чинників, які впливають на створення ризику.

Ще однією системою оцінки кредитоспроможності є система PARSER, яка набула поширення в англійських банках, та ґрунтується на

<p style="text-align: center;">CAMELS</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Світовий банк</p>	<p>C – capital (достатність капіталу); A – assets (якість активів); M – management (якість менеджменту); E – earning (надходження); L – liquidity (ліквідність); S – sensitivity (чутливість до ризику).</p>
<p style="text-align: center;">COPF</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Німеччина</p>	<p>C – competition (конкуренція у відповідній галузі); O – organization (організація діяльності); P – personnel (якість персоналу);</p>
<p style="text-align: center;">CAMPARI</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Європейські банки, США</p>	<p>C – character (репутація); A – ability (здатність до повернення кредиту); M – marge (дохідність); P – purpose (цільове призначення); A – amount (сума кредиту); R – repayment (умови погашення); I – insurance (забезпечення).</p>
<p style="text-align: center;">PARSER</p> <hr/> <p style="text-align: center;">Великобританія</p>	<p>P – person (репутація позичальника); A – amount (сума кредиту); R – repayment (умови погашення); S – security (забезпечення кредиту); E – expediency (доцільність кредиту); R – remuneration (винагорода банку).</p>
<p style="text-align: center;">6C</p> <hr/> <p style="text-align: center;">США</p>	<p>C – character (репутація позичальника); C – capital (капітал); C – capacity (спроможність); C – control (контроль); C – collateral (забезпечення); C – conditions (загальні економічні умови).</p>
<p style="text-align: center;">5C's</p> <hr/>	<p>C – character (ділова репутація); C – capacity (здатність погасити кредит); C – capital (достатність капіталу); C – collateral (наявність забезпечення, застави); C – conditions (економічні умови, перспективи розвитку).</p>

Рис. 4. Зарубіжні моделі комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників на основі експертного оцінювання

Джерело: [13–15]

визначенні ділової репутації позичальника, необхідного розміру кредиту, можливості та умови повернення кредиту, строку кредитування та його забезпечення, контролю за погашенням кредиту.

На основі проведеного порівняльного аналізу основних 10 зарубіжних моделей оцінки кредитоспроможності позичальників та отримавши результати (таблиця 2, рис. 5), слід зазначити,

що показники «репутація позичальника» та «можливість погашення кредиту» присутні у більшій кількості моделей. Незважаючи на значну кількість спільного, моделі відрізняються між собою як кількістю показників, так і сутністю цих показників. Проте, незалежно від кількості характеристик, які вміщує в собі модель, кожна з моделей має як позитивні, так і негативні сторони. Так, статистичні моделі можна виокремити

Таблиця 2

Порівняльний аналіз зарубіжних моделей оцінки кредитоспроможності позичальників

Критерій	Модель комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників				
	CAMELS	COPF	CAMPARI	PARSER	6C
Репутація позичальника, якість менеджменту	+	+	+	+	+
Досвід	-	-	-	-	-
Забезпечення кредиту	+	-	+	+	+
Контроль	-	-	-	-	+
Фінансовий стан позичальника, адекватність капіталу	+	+	+	-	+
Ціль кредиту	-	-	+	+	-
Строк кредиту	-	-	-	-	-
Можливість погашення кредиту	-	+	+	+	+
Сума кредиту	-	-	+	+	-
Якість активів	+	-	-	-	-
Чутливість до ризику	+	-	-	-	+
Дослідження конкуренції	-	+	-	-	-
Винагорода банку	-	-	-	+	-
Нагляд за погашенням кредиту	-	-	-	-	-
Галузева спеціалізація	-	-	-	-	-
Критерій	Модель комплексної оцінки кредитоспроможності позичальників				
	5C's	FAPE	PARTS	5P's	MEMO RISK
Репутація позичальника, якість менеджменту	+	+	-	+	+
Досвід	-	-	-	-	+
Забезпечення кредиту	+	-	+	+	+
Контроль	-	+	-	-	+
Фінансовий стан позичальника, адекватність капіталу	+	+	-	+	+
Ціль кредиту	-	-	+	+	-
Строк кредиту	-	-	+	-	-
Можливість погашення кредиту	+	+	+	+	+
Сума кредиту	-	-	+	-	-
Якість активів	-	-	-	-	-
Чутливість до ризику	+	-	-	-	+
Дослідження конкуренції	-	-	-	-	-
Винагорода банку	-	-	-	-	+
Нагляд за погашенням кредиту	-	-	-	+	-
Галузева спеціалізація	-	-	-	-	+

як точні та зрозумілі відносно обчислення, вони але розглядають багато однорідних фінансових показників та не враховують якісні фактори, що створює значний ризик при оцінюванні позичальника.

В сучасних умовах необхідна інформація щодо процесу оцінювання кредитоспроможності позичальників (фізичних осіб) відображена в цілому в Постанові НБУ № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями». Але українські банки не в повній мірі реалізують дотримання всіх нормативних положень НБУ та розрахунок ймовірності дефолту для звичайних фізичних осіб проводиться доволі спрощено відносно внутрішніх положень банку.

Методи, які застосовуються в практиці вітчизняних банків загалом оцінюють фінансові

показники (табл. 3), але спостерігається прогалина з використанням якісних характеристик при оцінці діяльності позичальника, що не мають кількісного вираження, саме які детально розглядаються в зарубіжних методиках оцінки кредитоспроможності постачальника. Для здійснення такої оцінки банківським установам потрібно звертати увагу на аналіз зовнішнього середовища, який допоможе в визначенні кредитних ризиків. Саме об'єднання якісних показників з кількісними допоможе банкам провести комплексний багатофакторний аналіз та мінімізувати кредитний ризик.

Згідно з даними таблиці 3 такі банки як ПАТ «Райфайзен Банк «Аваль», ПАТ АБ «Укргазбанк» деталізовано підходять до процесу оцінки, в обраних методиках наведено показники, які враховують показники, пов'язані із станом забезпечення позичальника. Такі

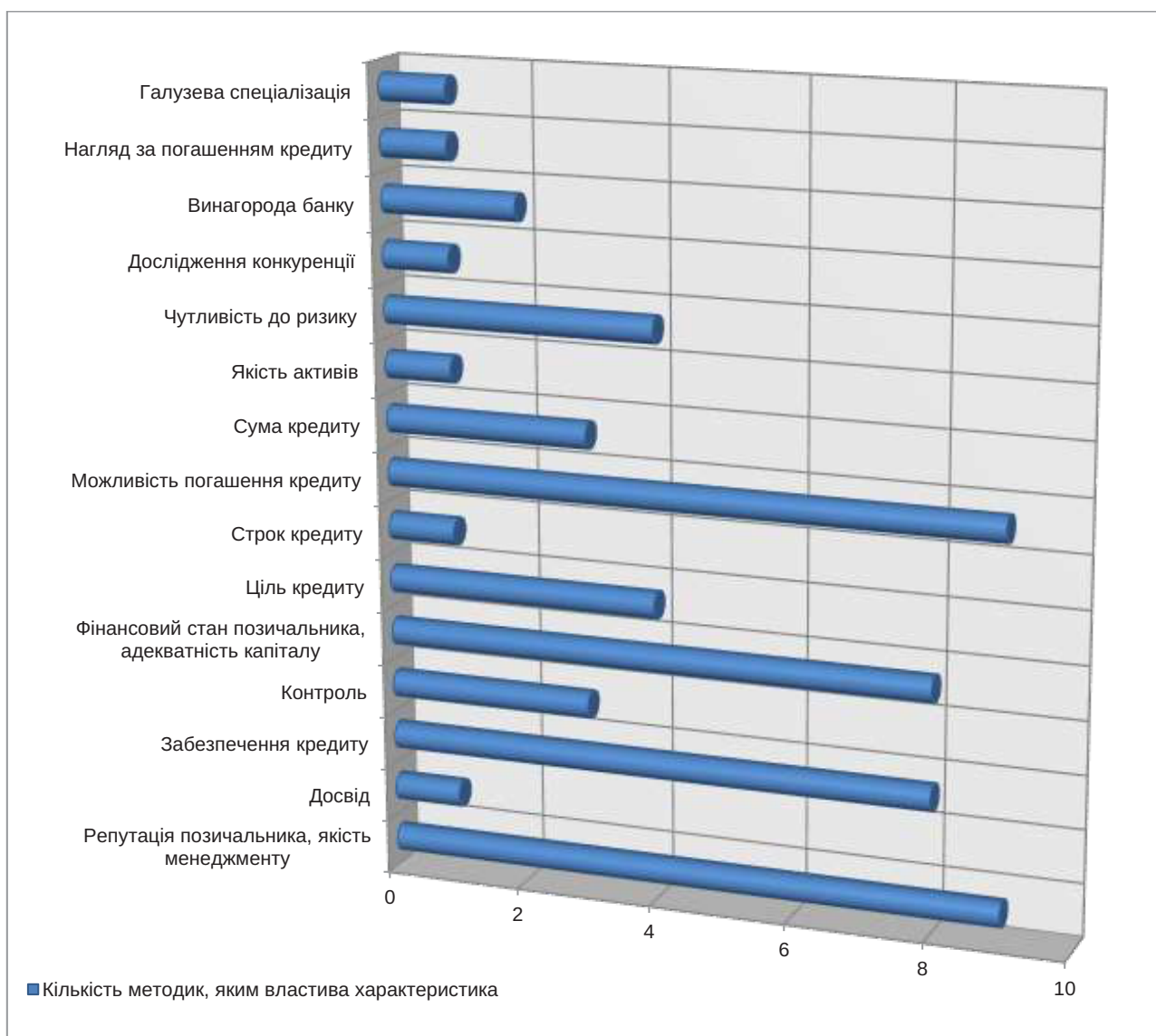

Рис. 5. Зведений порівняльний аналіз зарубіжних моделей оцінки кредитоспроможності позичальників

банківські установи як ПАТ «Альфа-Банк», АТ «УкрСиббанк», АТ «ПУМБ» використовують прогностичні індикатори розвитку виробництва та можливої дохідності потенційного позичальника-юридичної особи. Також, у ПАТ АБ «Укргазбанк», спостерігається врахування рівня: одні методи наведено для суб'єктів малого підприємства, інші – для юридичних осіб. Застосування методик такого типу дозволяє отримати більш точну та повну інформацію про позичальника та оцінити його більш якісно, але, потрібно враховувати різні суб'єктивні чинники: рівень кваліфікації, підготовки персоналу, наявність відповідного програмного забезпечення, поточна «точкова» спрямованість кредитної політики тощо. Варто відмітити, що під час реалізації навіть багатофакторного аналізу дуже часто не звертається увага на вплив так званих «позабалансових» ризиків діяльності суб'єкта господарювання, в ролі яких можуть виступати залишки амортизаційних фондів, непокрита дебіторська заборгованість, видані гарантійні зобов'язання і т.д. Ці активи практично не враховуються новим законодавством, однак власне це може мати доволі негативний вплив на кінцевий результат рейтингової оцінки позичальника.

Для оцінки кредитоспроможності та рівня проблемних кредитів банківських установ створено рейтинг життєздатності українських банків за першу половину 2021 року [17], який базується на оцінці надійності банківських установ. У цьому рейтингу оцінюються не всі банки, тому що чим менший банк, тим важче аналізувати та порівнювати його ризики на основі публічних фінансових показників. Рейтинг враховує найважливіші фактори фінансової стійкості, які можна розрахувати на основі публічної інформації для платоспроможних банків. Під час

підготовки методики рейтингу беруться до уваги фактори, що визначають життєздатність банків. У методиці також враховуються економічні нормативи діяльності банків за розрахунками [17].

На рисунках 6 та 7 представлено візуальне відображення таких показників як: миттєва ліквідність, проблемні кредити та чисті активи. Згідно даних видно, що проблемні кредити більше всього стосуються великих українських банків: «Приватбанк», «УкрЕксімБанк», «Ощадбанк» та ін., але при цьому «ПриватБанк» – технологічно найпросунутіший порівняно з більшістю українських банків і продовжує розвиватися: банк має намір активніше використовувати Big Data для промоції своїх сервісів. Що стосується «Ощадбанку», керівники запевняють, що обсяг проблемних кредитів знаходиться в допустимих межах, оскільки у банку є налагоджена система управління ризиками. Саме процес реструктуризації кредитів дозволяє банку уникнути більшого підвищення обсягу проблемних кредитів.

Питання оцінювання кредитоспроможності юридичних осіб в Україні, на сьогодні є одним із важливих елементів реалізації кредитної політики будь-якої банківської установи. Для сучасної банківської системи зміна та модернізація методик, інструментів, показників, коефіцієнтів тощо не є характерною. Затвердження Постанови НБУ: № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» сприяло змінні методики та рівня складності розрахунку визначених коефіцієнтів.

Положення базується на присвоєнні позичальнику певного рейтингового класу в залежності від отриманого значення інтегрального комплексного показника, на розрахунок якого

Таблиця 3

Методики оцінки кредитоспроможності позичальника банківськими установами України

Назва банківської установи	Методика визначення кредитоспроможності
АТ «Ощадбанк»	Рейтингові методи оцінки кредитоспроможності позичальників
ПАТ КБ «Приватбанк»	Рейтингові методи оцінки кредитоспроможності позичальника
АТ «УкрЕксімбанк»	Рейтингові методи оцінки кредитоспроможності позичальника
ПАТ АБ «Укргазбанк»	Рейтингові методи для суб'єктів малого підприємства; аналіз показників, кредитний скоринг, прогнозування – для юридичних осіб
ПАТ «Райффайзен Аваль»	Бально-рейтингові методи з врахуванням об'єктивних та додаткових факторів діяльності підприємства
ПАТ «Альфа-Банк»	Бально-рейтингові методи, прогнозування
АТ «УкрСиббанк»	Бально-рейтингові методи, прогнозування
АТ «ПУМБ»	Рейтингові методи, прогнозування
АТ «ОТП БАНК»	Бально-рейтингові методи оцінки кредитоспроможності позичальників
АБ «Південний»	Бально-рейтингові методи оцінки кредитоспроможності позичальників

Джерело: [16]

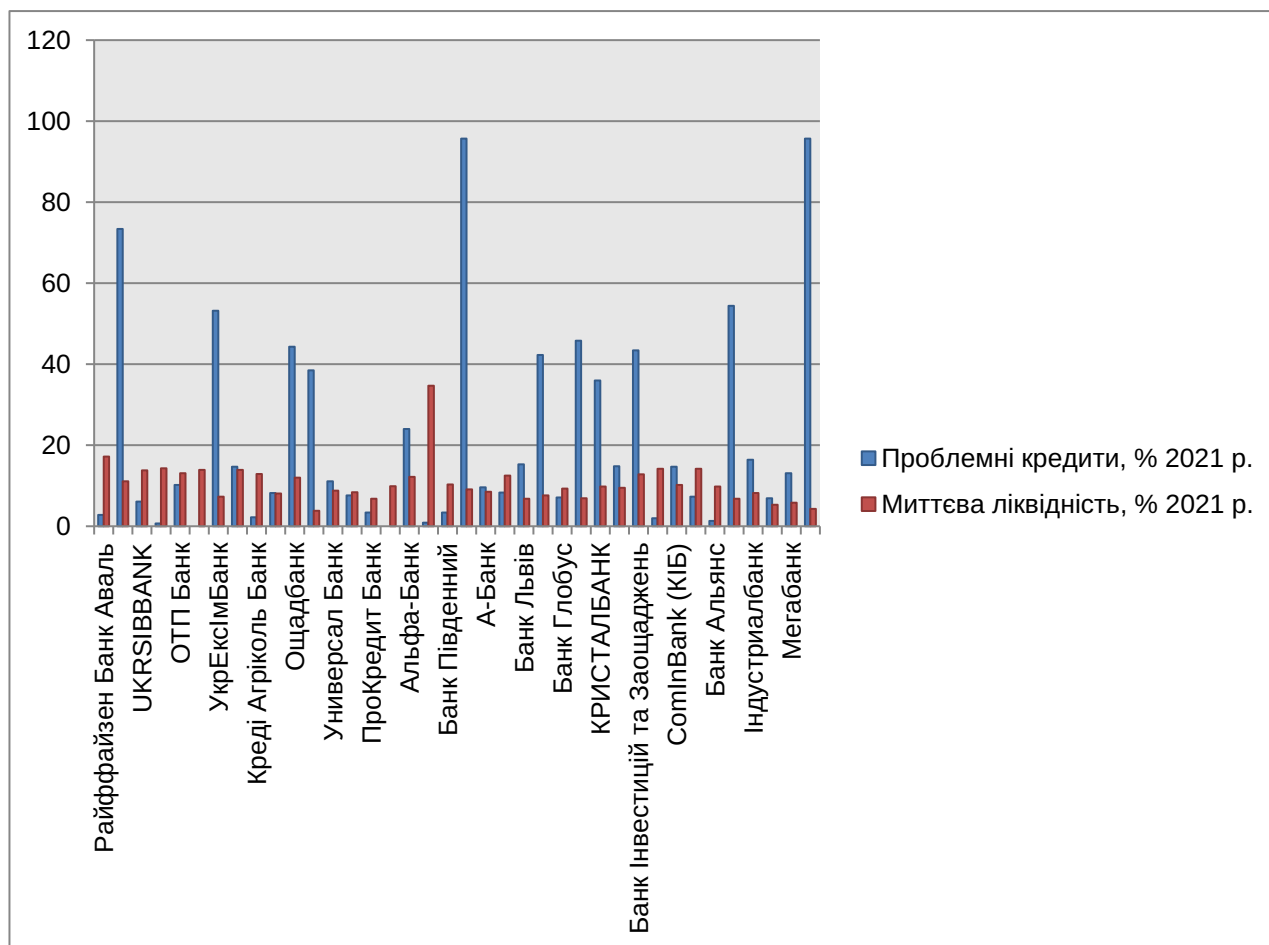

Рис. 6. Проблемні кредити та миттєва ліквідність українських банків за першу половину 2021 року, %

Джерело: [17]

впливає і величина ринкового масштабу діяльності підприємства (велике, середнє чи мале). При цьому обрахунок числових індикаторів реалізується за допомогою моделі багатофакторного дискримінантного аналізу. За результатами оцінювання позичальника відносять до того чи іншого класу оцінки кредитоспроможності (в Положенні виділяється 10 класів) [15].

Висновки. На сьогоднішній день питання оцінки кредитоспроможності позичальників в банківських установах дуже актуальне в Україні. Через зміну сучасних вітчизняних методик оцінки кредитоспроможності позичальників під впливом міжнародних економічних тенденцій детальний аналіз структури та змісту зарубіжних підходів до кредитоспроможності має неабияке значення для позитивного розвитку національної економіки та їх подальшого впливу на економічні процеси та прогресивні зміни у банківській системі і системі кредитування.

Аналіз зарубіжних методик показав, що однією з головних та важливих умов удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника – врахування ризиків. Тобто, існує необхідність в відборі інструментів, які будуть відображати ризики потенційних втрат. При визначенні оптимальної системи оцінки кредитоспроможності позичальника банк зменшує ризики неповернення кредитів, а в майбутньому банкрутства установи. Найбільш ефективним вибором для будь-якої банківської установи є комплексна оцінка кредитоспроможності постачальника, яка буде враховувати як кількісні, так і якісні показники. Тому, на основі рекомендацій Національного банку України, кожна банківська установа має вибрати для себе прийнятну методику або систему аналізу і оцінки кредитоспроможності з метою правильності цієї оцінки. Через те, що на сьогодні не існує єдиної методики для оцінки кредитоспроможності позичальників, можна вважати це питання невирішеним.

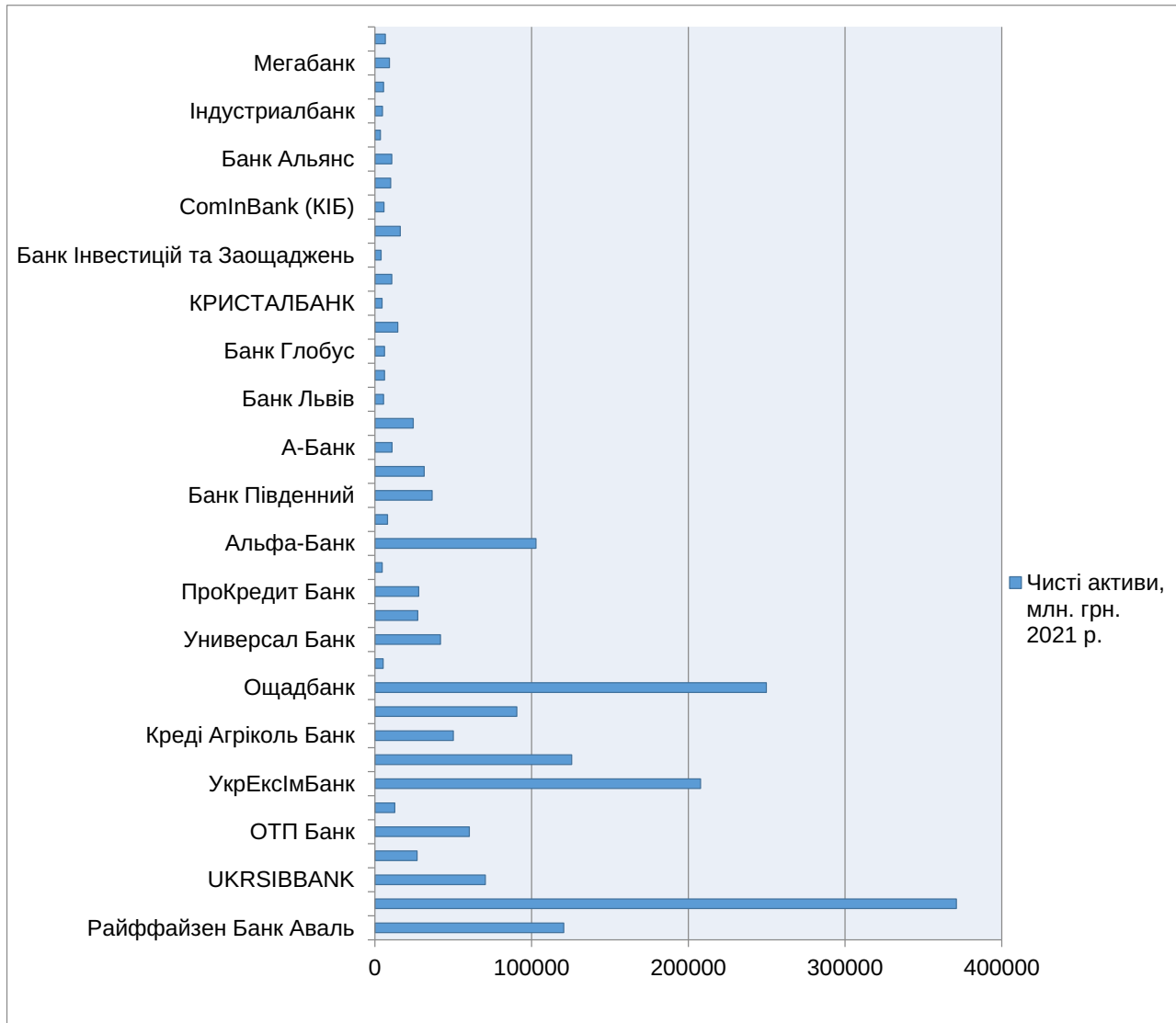

Рис. 7. Чисті активи українських банків за першу половину 2021 року, млн грн

Джерело: [17]

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Астаф'єва К.О. Оцінка кредитоспроможності підприємств із урахуванням податкових боргів. Соціально-економічні та правові основи сучасної держави в контексті глобалізації: міжнар. наук.-практ. конф., 20–21 лютого 2015 р.: тези доп. Київ, 2012. С. 74–77.
2. Black J., Hashimzade N., Myles G. Oxford dictionary of Economics. New York : Oxford university press, 2012. 471 p.
3. Виговський В.Г. Визначення кредитоспроможності в економічній літературі: оцінка підходів. Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. 2013. № 2 (64). С. 206–212.
4. Gup В.Е. Banking and financial institutions: a guide for directors, investors, and counterparties. Hoboken, N.J. : Wiley, 2011. 364 p.
5. Гуцал І.С. Дієвість кредитного механізму в економіці України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.04.01; Київ: нац. екон. ун-т. Київ, 2004. 31 с.
6. Дякова Р.С., Бохан А.В., Горбаль В.М. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера та ін. Київ : Міжнародна економічна фундація, 2002. 704 с.
7. Saplinska A., Tvaronavičienė M. Creditworthiness place in credit theory and methods of its evaluation. *Entrepreneurship and sustainability issues*. 2020. Vol. 7. No. 3. P. 2542–2555.
8. Кузьменко Д. Теоретичні підходи до визначення кредитоспроможності позичальника: аналіз проблемних питань. *Ринок цінних паперів України*. 2010. № 11–12. С. 35–40.

9. Лагутін В.Д. Кредитування: Теорія і практика: навч. посіб. Київ : Знання, 2004. 215 с.
10. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2004. 365 с.
11. Прянишникова М.В. Узагальнення підходів до трактування сутності поняття «кредитоспроможність». *Наукові праці НДФІ*. 2019. № 2 (87). С. 67–75.
12. Senkwe B.K., Gakubia Eng. R. Discussion paper on drivers of low creditworthiness in Kenyan WSPs. Nairobi, Kenya : USAID WASH-FIN KENYA, 2020. URL: https://wasreb.go.ke/downloads/Drivers%20of%20low%20creditworthiness%20-Co-branded%20WASH-FIN%20Version_12-16%20for%20Print.pdf (дата звернення: 28.04.2023).
13. Abu Karsh S.M., Abbadi S.M. Methods of Evaluating Credit Risk used by Commercial Banks in Palestine. *International Research Journal of Finance and Economics*. 2013. Is. 111. P. 146–159.
14. Васильчак С.В., Демус Л.Р. Оцінка кредитоспроможності позичальника як один із методів забезпечення економічної безпеки банку. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.1. С. 154–161.
15. Погріщук Г.Б., Волощук Р.Є. Кредитоспроможність позичальника: зміст і критерії оцінки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип. № 17. Т. 1. 2021. С. 190–204.
16. Виговський В.Г. Методичні підходи до оцінки кредитоспроможності суб'єктів господарювання комерційними банками. *Облік і фінанси АПК*. 2012. № 3. С. 125–128.
17. Рейтинг банків – 2021: куди прямує банківський сектор. 2021. URL: <https://mind.ua/publications/20231233-rejting-bankiv-2021-kudi-pryamue-bankivskij-sektor>.
18. Ivanova T., Naumenko N. Modern approaches to the methodology for analyzing the creditworthiness of borrowers in banks. Materials VII-th International scientific-technical conference Computer Modeling and Optimization of Complex System. 2021. P. 124–125.

REFERENCES:

1. Astafieva K.O. (February 20-21, 2012) Otsinka kredytopromozhnosti pidpriemstv iz urakhuvanniam podatkovykh borhiv [Credit rating companies based on tax debts], Sotsialno-ekonomichni that pravovi suchasnoi Basics of power in the konteksti globalizatsiy [Socio-economic and legal foundations of the modern state in the context of globalization]: mizhnar. nauk. prakt. conf. Kyiv, pp. 74–77.
2. Black J., Hashimzade N., Myles G. (2012) Oxford dictionary of Economics. New York: Oxford university press, 471 p.
3. Vyhovskiy V. (2013) Vyznachennia kredytopromozhnosti v ekonomichnii literaturi: otsinka pidkhodiv [Determination of creditworthiness in the economic literature: evaluation of approaches] *Bulletin of ZhSTU. Series: Economic Sciences*, no. 2 (64), pp. 206–212.
4. Gup B. E. (2011) Banking and financial institutions: a guide for directors, investors, and counterparties. Hoboken, N.J., Wiley.
5. Gucal I.S. (2004) Diievist kredytnoho mekhanizmu v ekonomitsi Ukrainy [Efficiency of the Credit Mechanism in the Economy of Ukraine]: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dokt. ekon. nauk: spets. 08.04.01 Kyiv National University of Economics. 31 p.
6. Diakova R.S., Bokhan A.V., Horbal V.M. (2002) Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera ta in. [Encyclopedia of businessman, economist, manager, etc.] Kyiv: International Economic Foundation. 704 p.
7. Caplinska A., Tvaronavičienė M. (2020) Creditworthiness place in credit theory and methods of its evaluation. *Entrepreneurship and sustainability issues*. Vol. 7. No. 3. P. 2542–2555.
8. Kuzmenko Diana (2010) Teoretychni pidkhody do vyznachennia kredytopromozhnosti pozychalnyka: analiz problemnykh pytan [Theoretical approaches to determining the borrower's creditworthiness: an analysis of problematic issues] *Ukrainian securities market*, no. 11–12, pp. 35–40.
9. Lahutin V.D. (2004) Kredytuvannia: Teoriia i praktyka [Crediting: Theory and practi.]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Knowledge. 215 p.
10. Lakhtionova L.A. (2004) Finansovyi analiz silskohospodarskykh pidpriemstv [Financial analysis of agricultural enterprises]: navchalnyi posibnyk. Kyiv: KNEU. 365 p.
11. Prianyshnykova M.V. (2019) Uzahalnennia pidkhodiv do traktuvannia sutnosti poniattia «kredytopromozhnist» [Generalisation of approaches to the interpretation of the essence of the concept of "creditworthiness"] *Naukovi pratsi NDFI*, No. 2 (87). P. 67–75.
12. Senkwe B.K., Gakubia Eng. R. Discussion paper on drivers of low creditworthiness in Kenyan WSPs. Nairobi, Kenya : USAID WASH-FIN KENYA, 2020. URL: https://wasreb.go.ke/downloads/Drivers%20of%20low%20creditworthiness%20-Co-branded%20WASH-FIN%20Version_12-16%20for%20Print.pdf (accessed April 28, 2023).
13. Abu Karsh S.M., Abbadi S.M. (2013) Methods of Evaluating Credit Risk used by Commercial Banks in Palestine. *International Research Journal of Finance and Economics*. Is. 111. P. 146–159.
14. Vasylchak S.V., Demus L.R. (2012) Otsinka kredytopromozhnosti pozychalnyka yak odyin iz metodiv zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky банку [Assessment of the borrower's creditworthiness as one of the methods of ensuring the bank's economic security]. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*. Issue 22.1. P. 154–161.

-
15. Pohrishchuk H.B., Voloshchuk R.Ie. (2021) Kredytopromozhnist pozychalnyka: zmist i kryterii otsinky. [Borrower's creditworthiness: content and assessment criteria] Actual problems of regional economic development. Issue No. 17. Vol. 1. P. 190–204.
 16. Vyhovskiy V.H. (2012) Metodychni pidkhody do otsinky kredytopromozhnosti subiektiv hospodariuvannia komertsiiyny bankamy [Methodological approaches to assessing the creditworthiness of business entities by commercial banks]. *Accounting and finance of the agricultural sector*. No. 3. P. 125–128.
 17. Bank rating – 2021: where the banking sector is heading. From the editors of Mind, (2021) Available at: <https://mind.ua/publications/20231233-rejting-bankiv-2021-kudi-pryamue-bankivskij-sektor>.
 18. Ivanova T., Naumenko N. (2021) Modern approaches to the methodology for analyzing the creditworthiness of borrowers in banks. Materials VII-th International scientific-technical conference Computer Modeling and Optimization of Complex System, pp. 124–125